

Г 294. 258

Т. ЯРЧУК.

ЦІНА 30 ГР.

„ВОГОНЬ на ЕРЕТИКІВ!“

(СВЯТА ІНКВІЗИЦІЯ).

СТАНІСЛАВІВ 1931.

НАКЛАДОМ АВТОРА.

І 294.258

Друкарня Л. Геллера, Станиславів, Собіського 7. — Тел. 622.

193190

1. ХРИСТИАНСТВО ЦЕ РЕЛІГІЯ СВО- БОДИ.

„О, святі, великі, верховні апостоли! Колиби знали, як ми забрукали, як збезобразили проголошену вами просту, прекрасну, найсвітлійшу правду! Ви заповіли прихід ложних учителів — і ваше віщовання здійснилося. Во святе ім'я ваше так звані вселенські учителі посварилися... Во ім'я ваше папи римські крутили кулею земною, в ім'я ваше робили інквізиції і страшне автодафе; в ім'я ваше покланяємося безобразим суздальським ідолам і устроюємо найбезобразнійшу бакханалію... Стара правда, отже й повинна бути зрозуміла, а вашій істині, якій були ви хрестними батьками, минає вже 1857 рочок. Дивно, яка тупа людскість!“¹⁾.

Ось так боліє душою Тарас Шевченко, прирівнюючи життя християн до Христової науки. Інакше жив і навчав Христос та Його апостоли, а інакше навчають і поступають ті, котрі уважають себе „намісниками Христа“ й оборонцями Христової науки. „В ім'я Христа“ робиться багато такого, що не має ніч спільногого з правдивим християнством.

Створитель світа наділив людей **свобідною волею**. Що більше, Він так полюбив упавше

¹⁾ Т. Шевченко: „Днівник“.

людство, „що Сина Свого Єдинородного дав, щоб кожен віруючий в Нього не погиб, а мав життя вічне“¹⁾). „Которі прийняли Його, дав їм **власть дітьми Божими статися**²⁾). Діти не є рабами у свого батька. Справжні христіяни це діти Божі, а не „**раби Божі**“.

Отець любить своїх дітей. Діти повинні любити свого вітця і з любви виповняти на радощах волю його. Справжні христіяни люблять Отця небесного і з любовлю виповняють святі заповіти Його. „Ми любимо Його, бо Він перший любив нас“³⁾). „Бога ніколи ніхто не бачив; коли-ж любимо один одного, то Бог у нас пробуває, і любов Його звершена в нас“⁴⁾). „**Коли хто каже: що люблю Бога, а брата свого ненавидить, то ложник; бо хто не любить брата, котрого бачить, Бога, котрого не бачить, як може любити?**⁵⁾.

Любов за любов! Любов виключає всякий примус і насильство людського духа. Не на те прийшов Христос, щоб людей ще більше поневолити, а на те Він знизився до нас, щоб дати нам повноту свободи духа, відродженого до нового життя. „**Коли-ж Син визволить вас, справді вільними будете**⁶⁾.

Отже дійсне християнство оперте є на любові до Бога і до людей. Дійсне християнство виключає всяке змушування і насильство людської совісти. Дійсне християнство, це **одинока на світі релігія свободи совісти**.

На становищі повної свободи совісти в релі-

¹⁾ Йоан 3, 16. ²⁾ Йоан 1, 12. ³⁾ І. Йоана 4, 19. ⁴⁾ І. Йоана 4, 12. ⁵⁾ І. Йоана 4, 20. ⁶⁾ Йоан 8, 36.

5. „СВЯТИЙ ДІМ“.

З початку трибунали „святої інквізиції“ були мандрівними судами. Виконуючи своє завдання, вони переходили з місця на місце. Однаке дуже скоро ці суди затратили мандрівний характер. В означеніх містах побудовано для інквізиційних судів величаві будівлі, в яких урядниками були самі духовні особи. Побіч цих будівель знаходилися також інквізиційні вязниці, на яких гордо пишалася напись „*Casa santa*“, то значить „Святий Дім“.

В інквізиційних вязницях сотки-тисячі людей коротали нещасний вік. Один француз описує таку вязницю в місцевості **Гоа** ось так: „Вязниця складається з двох убіакцій, одна на долішньому поверсі для мужчин, друга на горішньому для женщин. Кожня убіакція довга на сорок стіп, а широка на п'ятнадцять стіп (себто кожня убіакція довга на дванадцять, а широка на п'ять метрів). **В кожній з цих убіакцій було нас по сорок осіб.** Задля спокоєння наших природних потреб по середині убіакції споруджено спад, до якого ми спускали нашу воду. Задля інших випорожнень уставлено велике корито, яке спорожнювано два рази на тиждень. З вязниці женщин, котра знаходилася над нами, пропікала через стелю урина до нашої вязниці...“

Ось коротенький опис одної з інквізиційних вязниць, в яких дехто перебував навіть десятки літ, а на котрій пишалася напись „**Святий Дім**“. До ~~цього~~ „святого дому“ можна було дуже легко дістатись, навіть за те, коли хто з милосердя приніс вякневі поживу, дав кусень хліба, чи увязне-

ному своїкові післав які гроші, або... висказав у сні якусь „єретицьку“ гадку (!!).

Як легко можна було дістатись до інквізіційної вязниці, так знова дуже тяжко було вирватись з неї на волю, бо інквізіційний процес рідко коли кінчався уневинненням, навіть тоді, коли оскаржений впovні доказав свою невинність. По словам Llorente-a на тисячу або кілька тисяч інквізіційних процесів заледви один кінчався цілковитим уневинненням, а всіх інших оскаржених карано або високими грошевими карами, або різками, або досмертною вязницею, або паленням на кострі.

6. КОНФІСКАТА МАЙНА.

В інквізіційних судах до оскаржених примінювало кару палення на кострі як найчастіше, бо тим способом Церква легко позбувалася великих коштів, получених з удержанням засуджених у вязницях, а подруге тому, що через це духовенство приходило в посідання величезних маєтків, бо родині спаленого на кострі по закону конфісковано весь маєток навіть тоді, коли діти „єретика“ були щирими католиками.

В цій справі папа Інокентій III. вирішив таке: „Котрі погорджують земським маєтком, тим по справедливості відбирається майно, а їхнім дітям лише з милосердя полишається життя. О скільки більше повинно це бути примінене до відступників від віри. Видічення дітей, які по єретиках осталися католиками, не повинно бути перешкоджене через милосердя, бо по Бо-

гійних справах стояли апостоли і первісні христіани. Вони кріпко держалися Христового Благовістя і поширювали його по світу, але до цього не змушували нікого з членів християнських громад. Як що між ними знайшовся такий член, що не погоджувався вповні з науковою св. Євангелії, то його виключувано з християнської організації.

Ложних учителів в первісних часах христянства поборювано в цей спосіб, що на основі науки св. Писання обяснювано й доказувано блудні науки ложних учителів, а також писано в тій цілі відповідні книжки. В ніякому случаї їх не передслідувано, ані проти них не підбурювано вірних.

Так було на початку. З часом багато змінилося. В християнській Церкві зайшли такі великі зміни, що вповні оправдують вище наведені слова Тараса Шевченка.

2. ВНУТРІШНІЙ ЗАНЕПАД ХРИСТИЯНСТВА.

Після страшного тристалітнього переслідування поганами та Жидами, християнська Церква осягнула всі права свободного розвитку, нарівні з поганською релігією. Це сталося в римській державі 312 року по Христі, в часах царювання Константина Великого. З того часу Церква зачала сильно поширюватись і збогачуватися. В короткому часі прийняли християнство також пануючі державні круги.

Переслідуване колись християнство сталося пануючою релігією. Дуже скоро між учителями

Церкви знаходяться такі, котрі навчають, що християнська Церква має право змушувати людську совість в релігійних справах, а навіть жадають, щоби церковна влада примінювала тілесні кари зглядом ложних учителів і єретиків. З поміж учителів Церкви насамперед Августин (354—430) доказував, що Церква має таке право. Однаке в тодішніх часах такого права церковна влада ще не примінювала до своїх вірних.

В початках християнства епископи римські були убогі і мали в християнській Церкві таку садміську владу, як приміром епископи: єрусалимські, антиохійські,alexandrійські чи які інші. Коли ж християнство стало релігією пануючою, епископи римські, користаючи з обставин, вибороли собі піршенство і верховну владу над усіми епископами. Рад-не-рад всі інші епископи узнали епископа римського головою Церкви, „намісником Христа“, **папою** і підчинилися його влади.

Однаке папи римські не задоволились найвищою духовною владою. Ріжними способами стреміли вони досягнення найвищої влади над світом і світськими володарями. Дехто із світських володарів підчинився папській владі з превеликої побожності. Так поступив, приміром, французький король св. Людвік. Інших світських володарів папи римські примусили підчинитися. Цього досягнуто при помочі зфанатизованих підданих. Тим способом підчинив собі папа Григорій VII. німецького цісаря Генрика IV. і примусив його покутувати в Каноссі від 25. до 28. січня 1077.

В часах папи Інокентія III. (1198—1216) осягнуло папство верховну, світську владу над усіма володарями (цісарями, королями і князями) і па-

пи по своїй уподобі „крутили кулею земною“, як це висказав Т. Шевченко.

Очевидно, що тоді щедро посыпались на Церкву багаті дарунки, надання і данини. Церква розбагатіла. Церковна влада плавала в достатках. Папи, кардинали, епископи... будували собі величаві палати; утримували багато слуг і вели виставне життя, незгірше світських володарів.

На те треба було грошей а грошей. Щоби їх роздобути, духовенство а навіть самі папи почали надувати своєї духовної влади. „Гроші сталися головною вісю, довкруги якої оберталось в Римі усе. За гроші можна було осягнути відпущення гріхів, духовні уряди, а в часах папи Інокентія VIII. навіть прощення всяких злочинів, як душогубство чи убивство. За кожний злочин платилося відповідну таксу. В тих часах роївся Рим від протегованих і непротегованих розбішак. Ніхто не був певний свого життя“¹).

Погоня за грошем і виставність життя духовенства вели до морального занепаду християнства. Світські люди гіршилися, дивлячись на зіпсуття духовенства. Данте, Боккачіо та інші тодішні письменники в своїх творах остро виступають проти морально упавшого клеру, відслонюючи перед людьми таємниці духовних осіб.

Письменник Massucio в одній новелі ось так пише про життя монахів:

„Ошукують, крадуть, живуть розпустно, а там, де люде менше їх знають, оголошують себе за святих і творять чуда. Один показує одіж св. Вінкентія, другий письмо св. Бернарда, а третій узду осла капістранського²). Деякі

¹⁾ J. Sassenbach: Św. Inkwizycja.

²⁾ Іван з Capistrano, франциск. проповідник, їздив на ослі по краю і взвивав нарід до покути.

наймають собі спільників, ніби сліпих чи калік і на здивування зібраного народу уздоровляють їх, діткнувшись рубцем монашої ряси. Народ кричить; Ось тобі милосердя! Дзвонять в дзвони, відбуваються довгі святочні процесії..

Буває і так, що один монах стоїть серед товпи народу і прилюдно називає брехуном другого монаха, який стоїть на проповідальніці. Нагло оскаржуючий нібито зходить з розуму, а тобі монах, що на проповідальніці, уздоровляє його і навертає. Усе разом чиста комедія...

Монахині належать лише до монахів і справляють з ними формальні весілля, при чим відправляються Служби Божі, заключають контракти, їдять і п'ють подостатком...

„Я самий“ — оповідає автор — „нераз бував на таких празниках і все те бачив на свої очі. Опісля такі монахині родять малі монашата, або й позбуваються плоду. Коли хто думає, що це брехня, нехай огляне кльоаки женських монастирів, а знайде в них цілий збір дрібненьких кісток. Нічогісько, як лиш часи Ірода у Вефлеємі“¹⁾.

Очевидно, що глибоко віруючі люде не могли рівнодушно глядіти на виставне життя христ. духовенства та на його моральний занепад. Незадоволення зростало тим більше, чим нище упадало духовенство. Головно в північній Італії, полуденній Франції, північній Іспанії, та в полуденній Німеччині, де вчасно пробудилось і розвинулось рухливе умове життя, вірні ріжними способами старалися зарадити лиху та зіпсуттю. Одні під впливом покутничих проповідей монахів зачали уряджувати походи бичівників, немилосердно знущалися над собою і покутували, бо думали що надходить конець світа, а інші забралися до пильного читання книг Нового Завіта, що їх перело жили на живу зрозумілу мову проповідники Катарів²⁾.

¹⁾ J. Sassenbach: Św. Inkwizycja, стор. 40, 41.

²⁾ Катари, то значить: „чисті“, знані також під на звою; „Богомоли“, це одна з церковних організацій, яка

Катари поселилися в згаданих краях тому 1000 літ назад і своїм примірним, чесним та строгим життям приєднували до себе чимраз більше людей. За їхнім приміром вірні почали масово покидати кат. Церкву і творити на зразок первістних християн нову церковну організацію, якої найсильнішим осередком в полуденній Франції стала місто **Альбі**. Звідси й прозвано їх **Альбігензами**.

Через Альбігензів кат. Церква мала величезні матеріальні страти, бо її доходи почали сильно зменшуватись. Щоби цему зарадити, папа римський вислав у згадані краї монахів Цистерсів на місії проти Альбігензів і завізвав епископів, щоби доловили всіх старань та усунули ту „єретицьку злобу“.

„В ім'я святого послуху“ — пише папа Інокентій III. до епископів — „приказуємо і заряджуємо, щоби епископи, коли не хочуть наразитись на канонічну кару, дбайливо сторожили у своїх дієцезіях. Хто з епископів є недбалий в усуванні єретицької злоби, той буде позбавлений свого уряду“.

Однаке ніщо не помогли ані місії Цистерсів ані ріжні заходи епископів. Все одно їхня наука й проповіді йшли в розріз із їхнім життям. Люди це виділи і дальше покидали Церкву та лучились в релігійні громади, построєні на зразок першого християнства.

перша видвигнула світло св. Євангелії в темряві середньовіча. Катари вели життя по 'науці св. Писання, котре обяснювали собі в містичний спосіб.

3. УСТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ „SANCTUM OFFICIUM“ АБО „СВЯТОЇ ІНКВІЗИЦІЇ“.

Коли єпископи й монахи не могли дати собі ради з Альбігензами і запобігти масовому переходові вірних до некатолицьких церк. організацій, тоді до цеї справи взявся папа самий. Около 1200 року вислав він до полуденної Франції двох монахів як папських послів. Їхнім завданням було здати Альбігензів. Коли ж папським послам не пощастило, а навіть одного з них убито 1208 року, тоді папа Інокентій III. оголосив проти Альбігензів „хрестоносний похід“. На його поклик зібралося зі всіх усюдів багато „хрестоносного війська“, котре в більшості було зложене з людей непевного походження, шукаючих слави і наживи чужим коштом. Це військо вирушило до полуденної Франції і облягло також місто Beziers¹⁾.

Після двомісячної облоги місто здобуто. Тому, що „хрестоносці“ не знали, хто з міщан католик, а хто ні, кого мають пощадити, а кого убити, папський посол видав такий приказ: „Всіх їх убивайте! Бог своїх пізнає“. І зачалася різня. „Хрестоносці“ убивали безборонних мушчин, жінок і дітей. Нікого не щадили навіть тих, які скоронилися в кат. Церквах і там молилися. В одній лише церкві Марії Магдалини убито сім тисяч безборонних людей. Назагал убито в Beziers двайцять тисяч людей!!!).

В тому самому році здобули „хрестоносці“

¹⁾ Читай: Без'є.

також місто Carcassonne¹⁾). Тут обійшлися дуже лагідно, бо спалили лише п'ятьсот міщан, а п'ятьдесят повісили.

Кільканайцять літ тревала ця „хрестоносна війна“. Кільканайцять літ нишили „хрестоносці“ тих, котрі перестали бути щирими католиками, однаке годі було їх винищити. Вони укривались, де могли. Крім цого вони мали дуже багато тайних приклонників. Так проти одних, як проти других церковна влада установила інквізиційні суди.

Інквізиційні суди підчинено основаному 1232 року папському інститутові, котрий названо „Sanctum Officium“, то значить „Святий Уряд“, котрий аж до сьогодня існує в Римі під тою самою назвою як окрема конгрегація, якої предсідником є завсіди папа римський.

4. ІНКВІЗИТОРИ.

В інквізиційних судах були урядниками лише духовні особи, зразу францішканські монахи, а 1332 року папа Григорій IX. віддав ці суди під заряд домініканських монахів. Головні предсідники інквізиційних судів називалися „інквізитори“. Їх наділяв папа особливими превілеями і повновластями.

Щоби світові представити уряд інквізитора як щось дуже взнеслого, ослонено його біблійним плащиком. По словам іспанського інквізитора Рагамо, першим інквізитором був Бог Отець, а Його засуд над прародичами мав бути взірцем

¹⁾ Читай: Каркасон.

для пізніших інквізиторів. У творі „Sacro Arsenale“, присвяченому папі Інокентієві III., домініканський монах Тома Менгіні подає ось такий „родовід“ інквізитора: „Інквізитором був **сам Бог**, коли в раї покарав Адама та Еву; інквізитором був патріярх Яков; інквізитором був Авімелех, що зруйнував Сихем; інквізитором був Савло; інкізитором був Давид; інквізитором був Йозуа; інквізитором був Єгуда; інквізитором був Навуходонозор; інквізитором був Кир; інквізитором був Юда Макавейський; інквізитором був **Йоан Креститель**; інквізитором був **Icус Христос**; інквізитором був апостол Петро; що смертю покарав Ананію і його жінку; інквізитором був св. Домінік; інквізитором був папа Павло V.“. Однаке в дійсності інквізитор це був панський відпоручник, який безпосередно і то в цілості від папи одержував повновласть в означенні часті якогось краю, щоби навертати відпавших від кат. Церкви, безпощадно переслідувати їх; видавати на них засуди смерті і передавати їх світській владі, котра була свято зобовязана насліпо виконувати видані засуди і в означений день переданих в її руки „ворогів Церкви і Христа“ палити на горіючих костирях.

Світська влада не могла цему супротивлятись, бо присягою була з’обовязана всіми силами помагати інквізиторам в їхній роботі. Хто із світських урядників супротивлявся, той не лише тратив свою посаду, але також наражував себе і свій дім на переслідування інквізиторів. Отже світська влада в справах інквізиції виконувала лише роботу ката, за котру часом одержувала частину маєтку спаленого на костири „єретика“.

жому суді кара часто паде на дітей за їхніх родичів“.

Це місце папської постанови славний знавець церковного права Павло Гірляндус пояснює в цей спосіб: „Навіть коли діти остають твердими католиками і нічогосько не знають про злочини вітців, законом вчинено їх так нездібними до спадщини майна по родичах, що не можуть одідичити навіть одного денарія¹⁾, а свій вік мають нужденно коротати, постійно в нужді й недостатку. Ім ніщо більше не має остатись як лиш саме життя, **попущене для них з милосердя**. На цім світі ті діти повинні проживати в такім стані, **щоби життя було для них мукою, а смерть розрадою**“.

Мимохіть пригадуються слова нашого любого Кобзаря:

„По закону апостола
Ви любите брата?
Суєслови, лицеміри,
Господом прокляті!
Ви любите на братові
Шкуру, а не душу,
Тай лупите по закону...“²⁾

7. ІНКВІЗИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС.

З тими, що інакше вірили або думали, як було приписано церковними властями, справа представлялася зовсім просто. Їх або їхні мощі, палено на костирях, а їхнє майно конфісковано

¹⁾ Денар — грошева монета о дещо меншій вартості від два золоті п.

²⁾ Т. Шевченко: „Кавказ“.

на річ церкви. Саме так поступали інквізитори з тими, які займалися чародійством і з тими, які приватно читали святе Писання в рідній мові, бо це заборонив церковний собор, зібраний під проводом папського легата (посла) в Тулузі 1229 року.

Однаке дуже багато було й таких людей, які зі страху перед інквізиторами старанно укривалися зі своїми поглядами і релігійними переконаннями. Вони мали багато тайних покровителів і приклонників. Інквізиція мала за завдання винищити й таких людей.

„Ціллю інквізиції“ — пише Bernard Guidonis¹⁾ у своєму творі „Practica Inquisitionis“ — „є знищення єресі. Однаке єресі не можна знищити, коли не винищиться єретиків, а єретиків не винищиться, коли не винищиться їхніх покровителів та оборонців... Двоюким способом винищиться єретиків! По перше, коли вони навернуться знова до католицької релігії, по друге, коли вони, передані світському судові, будуть тілесно спалені“.

a) СВІДКИ.

Щоби вишукати тайних іновірців та їхніх приклонників, розвинено шпіонажу до нечуваних розмірів. Ніколи перед тим ані опісля донощицтво не процвітало так чудово, як в часах „святої інквізиції“. Всякій склонності дано добру нагоду до попису.

¹⁾ Домініканський монах Bernard Guidonis був папським інквізитором в іспанському місті Тулуза цілих 17 літ, від 1306 року почавши.